

עין יצחק

פינת ההלכה השבועית

מאת מרן הראשון לציון

הגאון רבי יצחק יוסף שליט"א

בעל ה'ילקוט יוסף'

ראש השנה תשפ"ב | גליון מס' 256

הדברים נמסרו ביום ו' עש"ק פרי' נצבים, כ"ו אלול תשפ"א

עריכה: הרב יצחק קורלנסקי

שינה בראש השנה

מהו המקור למניעה משינה ביום ראש השנה? | מאיזו שעה ושלב ביום ניתן להקל? | האם יש להקפיד להתעורר משינת הלילה מיד בעלות השחר? | האם ראוי להחמיר גם לענין שינה ביום בעשרת ימי תשובה? | עד כמה צריך לטרוח בהשכמה לתפילה בהנף החמה, ובפרט אם זה על חשבון איכות התפילה? | ומהי הקולא בעקבות שינויי הרגלי זמני השינה?

מאחר חצות והתקיעות ואילך

בכף החיים (סי' תקפג אות לו) כתב שמה שכתבו כי מאחרי חצות היום ואילך אחר התקיעות ותפילת מוסף יכולים לישון, היינו אפילו אחר חצות היום של יום ראשון דראש השנה, שהוא 'דינא קשיא', וכל שכן ביום שני דראש השנה שהוא 'דינא רפיא'. ולא כמו שכתב בספר נזירות שמשון (סי' תקפג) על פי האריז"ל שהתקיעות למתק הדינים וכיון שמצוות תקיעת שופר כל היום זמנה, לכן אין לישן כל היום. אך נעלמו הימנו דברי שער הכוונות שהעיד כי רבינו האריז"ל היה ישן בראש השנה אחר חצות היום.

התעוררות משינת הלילה בעלות השחר

על פי דברי הירושלמי יש מחמירים לקום מוקדם בימי ראש השנה קודם עמוד השחר, שהוא תחילת היום, ובכך לא יישן ביום. ומרן החיד"א במורה באצבע (אות רנז) כתב שנכון להשתדל לקום באשמורת הבוקר, ולפחות הבוקר אור. ורמז על זה בספרו דבש לפי (מערכת ה), מכל מקום אין חיוב לדקדק בזה. ואף שהחיד"א נקט לשון 'הבוקר אור', אין כוונתו לעמוד השחר, אלא להנף החמה, וכוונתו לאור חמה. ובאור לציון (ח"ד עמ' מב) כתבו העורכים שעדיף לקום בעמוד השחר ולישן אחרי חצות היום, מאשר לקום אחרי עמוד השחר ולא לישן כל היום.

אולם למעשה יש לומר בזה שאינו מוכרח, ובספר שלמי מועד (עמ' מז) כתב בשם הגרש"ז אויערבאך זצ"ל, שאף לדברי הירושלמי הנ"ל, אין צורך לקום משנתו ביום ראש השנה קודם עלות השחר, שלא אמרו בירושלמי אלא במי שנראה שאינו מתחשב בתוקף קדושת היום שהוא יום הדין הנורא, וזהו במי שהולך לישון ביום, ללא כל סיבה מוצדקת, אבל כל זמן שישן שנת הלילה וטרם התעורר משנתו אף שהאיר השחר, אין בזה משום זלזול לראש השנה, ולכן מי שהשינה נצרכת לו כדי לכוין בתפילתו כראוי, יישן כהרגלו.

גשמים בסוכה בלילה

ויש סייעתא לכך מהמבואר בגמרא (סוכה כט ע"א) ובשו"ע (סי' תרלט ס"ז) לענין שינה בסוכה, שאם היה ישן בליל החג בביתו מפני הגשמים שירדו ולא יכל לישן בסוכה, משפסקו הגשמים אין

שאלה: האם רשאים לישן לכתחילה ביום ראש השנה, ואם יש להקל אחר חצות היום, או שיש להחמיר כל היום. והאם יש להתחיל תפילת ראש השנה בהנף החמה?

מקור מניעה משינה בראש השנה

תשובה: מקור ענין זה הובא בדברי הרמ"א בהגה (סי' תקפג) ובדרכי משה (שם), וכן בדברי הט"ז והגר"א, כולם הביאו בשם הירושלמי: "האי מאן דדמיך בריש שתא, דמיך מזליה" [-הישן בראש השנה, מזלו יישן]. וכמו כן מצאו לכך מקור גם בדברי הזוהר הקדוש (ח"ב דף קפט ע"א), שם דרשדו בדרך רמז על הכתוב (וינה א ו) 'ויאמר לו מה לך נרדם קום קרא אל אלוקיך' - דלאו שעתא הוא למידמך, דהא סלקין לך לדינא על כל מה דעבדת בהאי עלמא, טוב מחובר. [-מה לך נרדם, שאינה שעה היא להירדם ולישן, כי נכנסים לך בדין על כל מעשיך בעולם הזה, שוב מחטאתיך].

דברי הירושלמי

אמנם דברי הירושלמי לא נמצא לפנינו, וכן העיר הגאון מהר"ץ חיות (מגילה יב ע"ב). גם בערוך השולחן (או"ח סי' תקצז) כתב שלא ידענו איפה נמצא זה הירושלמי, והאריז"ל לא חשש לזה, ואמר דאחר תקיעות ואחר חצות כבר נמתקו הדינים. וכך מפורש בשער הכוונות (דף צ ע"א): שמעתי מפי מורי האריז"ל, שאין לישון בראש השנה, אך שמעתי עוד מפיו שאין זה אלא עד חצי היום, ומאחרי חצות היום ואילך אחר התקיעות ותפלת מוסף יכולים לישון. וסיים, ואני זוכר שראיתי למורי ז"ל שאחר חצות היום שכב על מטתו וישן.

ובאמת דברי הירושלמי כבר הביאו הראשונים, ורבי יהושע אבן שועיב - שהיה תלמיד הרשב"א, חבירו של הריטב"א, ורבו של רבי מנחם בן זרח - בדרשותיו (דרשה ל"ה) כתב: "מכאן כתבו בירושלמי שאסור לאדם שישן בראש השנה, כדאמרינן התם הך בר נש דדמיך בריש שתא, ועוסקין בדיניה לעיל, שהוא מורה עצלה, דכתיב, מה לך נרדם". ובשו"ת משנה הלכות (ח"ג סי' פ) כתב כי לפי ראות עיני האחרונים לא מצאו הלשון והירושלמי, מכל מקום נאמנים עלינו הרמ"א והבאים אחריו, שראו כן בירושלמי.

אלישיב בקובץ בנתיבות ההלכה (קובץ מ' עמ' קצח) שאין צריך לקום בראש השנה קודם עמוד השחר ולהתפלל בהנף החמה, אם אחר כך יגרום שירדמו ולא ישמעו קריאת התורה ואמירת הפיוטים, רשאי להמשיך לישן ולקום כהרגלו, בשעה 7:00-6:30 ולהתפלל בעירנות.

וכמו כן בחור ישיבה המבקש לקום בהנף החמה, מייעצים לו שלא יעשה כן, אלא ילמד בלילה עם חברותא ויתפלל תפילה ישיבתית בשעה 7:00-7:30 באופן מסודר, לקבוע מקום לתפילתו ומקום לימודו (עי' ברכות ח ע"א), ועדיף יותר להתפלל תפילה ישיבתית עם כל תלמידי הישיבה, במקום תורתו, מאשר תפילתו ותיקין.

שינה ביום בעשרת ימי תשובה

ובספר משחא דרבנותא (ח"ג סי' תקפג) כתב שדברי המגן אברהם שאחר חצות מותר לישן, זהו דוקא לפי הטעם שאין יישן ועוסקים בדינו, ולאחר חצות אין דנים. אבל לפי הטעם דדמין מזליה, דהיינו שזה מורה עצלות ורשלנות, לפיכך אסור לישון כל היום. אולם לפי מה שכתב בשער הכוונות אין לחוש לזה, שכן מעשה רב מהאריז"ל. ובלקט יושר (עמ' קלא) שהגאון מהרא"י לא היה חושש לזה והיה ישן ביום ראש השנה, וכמו שכתב כן הפרי חדש על מהר"ם, וכן הוא בבית חדש ס"ס תקצז, בשם הגהות מהרש"ל. ובאלהי רבה (סי' תקפג סק"ה) כתב שהלבוש השמיט דבר זה, כי סובר שמותר, כמהר"ם שהיה רגיל לישן בראש השנה כמו בשאר ימים טובים.

גם מהר"י עייאש במטה יהודה (שם) כתב שמכיון שאמרו בגמרא (סוכה כו ע"ב) שאסור לישן ביום יותר משישים נשימות רצופות, אף שאין אנו נזהרים בזה בשאר ימות השנה, ראוי להזהר בזה בעשרת ימי תשובה, וכשם שכתב בשו"ע (סי' תרג) שיש להזהר מפת של עכו"ם בעשרת ימי תשובה, הגם שאינו אלא חומרא בעלמא. וכל שכן בשינה שהיא מן הדין. וכן פסק הגאון רבי חיים פלאגי במועד לכל חי (סי' טו אות ל). אך כבר כתב האליה רבה (סי' ד ס"ק יא) שאין זה אלא ממידת חסידות, כדמוכח בגמרא (שם). ומה שאמרו בירושלמי לענין ראש השנה שהוא יום הדין, ואף בזה היה האריז"ל מקיל אחר חצות, הבו דלא להוסיף עלה להחמיר גם בשאר עשרת ימי תשובה, והיא חומרא יתירה.

ומלבד זה כתב בשו"ת בנין עולם (או"ח סי' א) דמה שאמרו שאסור לישן ביום, אינו אלא במי שישן בלילה כל צרכו, אבל מי שהיה ער בלילה והיה עוסק בתורה, מותר לו לישן ביום, וכן מי שרוצה להיות ניעור בלילה שיבוא אחר כך כדי לעסוק בתורה, וע"י שישן ביום, תהיה דעתו צלולה להבין ולהורות, שפיר דמי שיישן ביום, והעיקר שכל מעשיו יהיו לשם שמים. והכל לפי מה שהוא אדם, ולפי מזג טבע בריאותו. ועל כל פנים אין נראה להחמיר בזה בעשרת ימי תשובה, שחומרא יתרה היא, ולא חששו לזה.

מסקנת הדברים

מנהג טוב ונכון שלא לישן ביום ראש השנה, שכן נאמר בשם הירושלמי מאן דדמין בריש שתא - דמין מזליה. ואם ראשו כבד עליו, יישן מעט אחר חצות היום, לנוח קימעא, כדי שיתחזק במשך היום לעבודת השי"ת ולהגות בתורה גם בראש השנה.

מטריחים אותו לחזור לסוכה כל אותו הלילה, אלא רשאי לישאר לישן בביתו עד שיעלה עמוד השחר ויעור משנתו. וכתבו האחרונים דהיינו שיעור משנתו מעצמו ואין צריך להעירו, דכיון שישן בהיתר רשאי להמשיך לישן עד שיעלה עמוד השחר ויעור משנתו מעצמו. וכמו כן אפילו אם נתעורר משנתו קודם עלות השחר אינו צריך לחזור לסוכתו, ורשאי לסיים שינתו בביתו.

ואמנם הגאון רבי יהודה עייאש בספרו מטה יהודה (סי' תרלט) העלה שתיכף מיד כשיעלה עמוד השחר יתגבר כארי ויקום ממטתו ולא יחזור להמשיך לישן בביתו, וחומרא יתרה היא, ובפרט אם ישב ולמד בתחילת הלילה כראוי. וכמו כן לענין שינה בליל ראש השנה, אף משהגיע עמוד השחר והוא עדיין ישן, אין צריך להטריחו ולהעירו משנתו, ויוכל לקום בשעה 6:30-7:00, שכבר יוכל להתפלל בכוונה ולא יהיה עייף בתפילה.

השכמה בהנף החמה

יש מהדרין להתפלל בראש השנה בהנף החמה, ובספר מטה משה (סי' תתקנח) כתב שיש חמש השכמות בשנה, ראש השנה, יום הכיפורים, הושענא רבא, פורים ותשעה באב, וסימן לדבר בראשי תיבות: וישכם א'ב'ר'ה'ים'.

אולם תלמיד חכם היושב ועוסק בתורה גם בליל ראש השנה, ואם יצטרך להקדים לישן כדי לקום ולהתפלל בהנף החמה, חבל שיצטרך להפסיק מלימודו, צריך להרבות זכויות ביום הדין, כי מי שהוא ער ולומד תורה וכן בתהלים, הוא מעורר גם למעלה מליצי יושר עליו (מטה אפרים סי' תקצח), והתורה בעידנא דעסיק בה אגוני מגנא ואצולי מצלא (סוטה כא ע"א). ולכן מיד לאחר סעודת ליל ראש השנה יקבע לו לימודו, ואינו צריך לקום ולהתפלל בהנף החמה. ויעשה כפי מה שטוב עבור לימוד התורה, שאם יכול ללמוד בליל ראש השנה עד שעה מאוחרת בהתמדה, אין לך דבר גדול מזה, אף שיקום משנתו לאחר עמוד השחר.

לשון מרן בשו"ע (סי' פט ס"א): "מצווה מן המובחר להתפלל בהנף החמה, דכתיב (תהלים עב ה) 'יראוך עם שמש'", מרן דקדק בלשונו לכתוב 'מצווה מן המובחר', משמע שאינו לעיכובא. 'והוי מחשב שכר מצוה כנגד הפסדה' (אבות פ"ב מ"א), אם יהיה זה על חשבון לימוד התורה. וכמו כן בליל ראש השנה אם יקדים לישן יפסיד לימודו, לכן רשאי לקום ולהתפלל לאחר הנף החמה.

שינוי הרגלי זמני השינה

ובספר אשרי האיש (ח"ג עמ' פו) כתב בשם הגרי"ש אלישיב זצ"ל, שמה שמוזכר בספרים שיש ה' השכמות בשנה, ומהם ראש השנה, שבזמן הזה קיל קצת, וגם מה שיש פוסקים שחששו לקום קודם עמוד השחר או על כל פנים לפני הנף החמה, זה היה בימיהם שהיו נוהגים תמיד לקום בעלות השחר, שהיו ישנים מוקדם וקמים מוקדם, אך כיום שיש חשמו וישנים בשעה מאוחרת, אין על זה קפידא, ויכול לקום כפי רגילותו בכל השנה. והביא שמנהגו של הגרי"ש אלישיב זצ"ל שלא היה מתפלל ותיקין בכל הימים הנ"ל וזולת הושענא רבה. וכך היה מנהג מרן זצ"ל. וכן הביא בשהגרי"ש